

CAPÍTOLS PER A LA CONSTRUCCIÓ D'UN ORGUE A LA SEU GIRONINA

Quan, a principi dels Vuitcents els arxivers Caldes i Capdevila organitzaren els fons documentals de la Batllia General de Catalunya, que avui formen part de la Secció del Reial Patrimoni de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, segons el criteri de classes o grups, encara vigent, recolliren dintre l'inventari alguns volums erràtics, procedents d'altres institucions que, per motius ocasionals de gestió, romanien dipositats a les oficines del Batlle General.¹ Un exemple notori d'aquest fet ens l'ofereix un llibre de l'administració del Capítol de la Seu de Girona que, inexplicablement, apareix inclòs dins la classe sisena, que duu l'epígraf de «Protocols de contractes varis». La descripció del volum és la següent:

Títol: «Liber honorabilis Capituli Ecclesie Gerundensis, de tempore Raymundi Mercader».

Característiques: 63 fols. + 11 fulls de guarda, 312 × 216, enc. perg.

Anys: 1488-1494.

Signatura antiga: «n.º 158/h». *Signatura actual:* ACA RP Bg classe 6.ª/ A 85.

Respecte al contingut intern, el manual conté una sèrie de contractes d'arrendaments de pabordies, capellanies i parròquies diverses. Dins aquest nucli homogeni, però, hi sobresurten dos documents d'interès excepcional: els capítols redactats el 1491, per a la fabricació d'un orgue a la Seu gironina. El fet de desconèixer el tema, m'induí a posar-me en contacte amb el Dr. Francesc Bonastre, professor a la Universitat de Bellaterra, qui s'interessà per la publica-

¹ Sobre la història i vicissituds dels Arxius del Mestre Racional i de la Batllia General de Catalunya cal consultar el documentat article del Dr. UDINA MARTORELL, *El Archivo del Real Patrimonio de Cataluña: Sus vicisitudes e incorporación al de la Corona de Aragón*, "Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos", tomo 65 (1958), pàgines 49-68.

ció dels documents i s'oferí per a redactar un comentari musicològic, com a especialista.

La mútua col·laboració ens ha permès d'incloure aquesta troballa dintre la Miscel·lània dedicada, tan merescudament, a l'infatigable col·lega Dr. Lluís Batlle i Prats, tot remerciant al Dr. Mirambell, director de l'Arxiu Històric Provincial de Girona, les notícies bibliogràfiques proporcionades.

ANTONI M. ARAGÓ

APÈNDIX

I

Conveni ajustat entre el capítol i els beneficiats de la Seu de Girona per a finançar la construcció d'un orgue.

(1491)

A gloria, honor e reverencia de nostre Senyor Deu Iesu Christ e de la sacratissima e purissima Verge Madona Sancta Maria. Lo molt honorable capítol de la insigne seu de Gerona, havent consideració que en la dita seu per més solennitzar la laor de nostre Senyor era necessari hun singular orgue perque los divinals oficis. qui en dita seu de continuu se celebren ab més solennitat, devotió e degut compliment sien dits e cantats, en dies passats delliberà fos dat principi a la fabricació del dit orgue, com ja stà principiat e a l'ull se pot clarament veure; e com fins ací la dita fabricació no. s sia proseguída per defaliment de pecunies, e la obra o fàbrica de la dita seu no tingua oppolentia o suficientia de pecunies per dita fabricació, afectant lo dit honorable capítol lo dit orgue haver son degut e perfet compliment, en tal manera que la dita sglesia ne sia ornada, decorada e insignida; vist quant poch util porten les ons e vi de collacions de la dita seu, e encare seguint e imitant los vestigis de lurs antecessors, lo dit capítol ha feta determinació e delliberació per via de concordia entre lo dit / molt / honorable capítol de una part e los honorables preveres beneficiats en la dita seu / per lo interés e participi que en açó tenen, / de la part altra feta, que tots e qualsevol emoluments de dites ons e vi de collacions sien assignats e de present assignen a la dita obra, per temps de deu anys, comensant lo / primer de janer de noranta e hun ja degut, / e d'aquí anant continuament fins a compliment de dits deu

anys; volents e consentints que les persones obtenints dignitats son tenguts e obligats a les dites ons e lo vi de collacions per dit temps de.X. anys e durant aquelles de les quantitats de pecunia que han o haurian a convertir en dites ons e / vi de / collacions, / responguen e paguen a l'obrer de la dita seu, a ops emperó dels dits orguens e no en altres usos. Es entès, emperó, que per quant de les dites «o-o» no s'en ha memoria com ni en qual forma se fahien e.s solennizaren, es provehit e apuntat que lo magnífich mossen Pere Guerau de Terrades, canonge e sacristà maior de la dita seu, sia feta e solennizada per aquest any (tan sols?) la «o» a la sua dignitat pertanyent e sols per ell e per la sua dignitat tant solament e no per negunes altres dignitats.

Item, es concordat que los dits deu anys comensen a córrer lo primer / de janer / de l'any MLCCCLXXXX hun, ja dagut.

Item, / és concordat / que lo dit honorable capitol, de present, vol e consent que les restes o ròssechs de les administracions de la mensa comuna del dit capitol, so és, de les capellanies de pabordries que, emperó, haien stat en ma del dit honorable capitol, exceptat foriscapis, tersos o luysmes, sien aplicats a la dita fabricació dels dits orguens, e ara, de present, dit honorable capitol / e beneficiats, / al dit obrer en nom de la dita fàbrica ne fa consignació e cessió. E que en dita consignació sia comprès tot ço e quant sia dagut per l'ararat de mossen Baranguer Sala, quondam e olim capellaner.

Item, que, per lo util que la dita obra de la seu de la recepció de les dites consignacions reportarà, es provehit que la dita obra sia tenguda e obligada, e lo dit capitol de present la obliga a dar e o fer dar degut compliment a la fabricació dels dits orguens e en totes e sengles / coses / a aquells pertanyents, iuxta la forma e designe ja comensats e no en altra modo; e si era fet lo contrari, que les dites assignacions sien nulles; e açó haia esser fet e complit degudament e ab tot son degut compliment dins temps de dos anys del dia present / a n'anant comptadors; emperó que lo dit honorable capitol se rete poder expressament que si e aon li serà vist necessari, pugua dit temps de dos anys prorogar e alargar a més temps, pus dit temps altres dos anys no excedesqua, a fi que la dita obra de la seu no haia a despendre més de les facultats que reeb ni rebrà, tant dels emoluments e pecunies de la dita obra e qui son ja d'aquella, com de les predites consignacions. E que la dita obra o los administradors o comissaris d'aquelles sien limitats e prohibits e de present los limiten e prohibeixen de manlevar a censal sobre dita obra, emperò no.ls prohibeixen, / ans los consenten facultat / de manlevar a prèstech graciós e sens interes si.n troben; e que aquell qui prestarà sien (!) ben segor e / lus donen plena potestat de assegurar.los, tant sobre los bens e drets de la dita obra, presents e sdevenidors, com sobre dites consignacions;

e axí mateix, si cas serà, que mossen Gabriel Joan, prevere de capitol, / vuy / administrador de la dita obre, serà tornador alguna quantitat, que aquella en son cas sia aplicada a la dita obligació e coses contengudes en los present capitol.

Item, / és concordat / que, per maior direcció e expedició del dit negoci, lo dit honorable capitol associa de present als honorables obrers de la dita obra, qui vuy son e seran, los honorables protectors capitulars dels anniversaris presbiterals, e / los / dos altres protectors capitulars dels dits anniversaris, de la dita seu beneficiats, qui vuy son e seran per sdevenidor. Los quals obrers e protectors, tant los capitulars e beneficiats / despennen / totes les pecunies, drets e emoluments deguts e devedors, tant pertanyents a la dita obra de la seu, quant encare de les dites consignacions e de les dites pecunies, drets e emoluments compren stany, plom, fusta, ferrament e totes altres qualsevol coses necessaries per compliment degut del dit orgue, e que açó haien a fer los dessus dits obrers e protectors associats la maior part d'ells pus en dita maior part haia de cascun stament de les predites sis persones; les quals o maior part en dita forma haien plen poder, facultat e / postat de pagar e distribuir les pecunies dessus dites en la fabricació del dit orgue, e que si los serà vist, puguen elegir e substituir hu o molts procuradors e aquells revocar, per a exigir e levar dits ròssechs ab tota / postat que.ls puguen conferir, que.ls serà vist haien necessari pet expedició dels dits afers. E que dit associament e adjectió volen que deure e durarà tant quant se trigarà en dar compliment al dit orgua, e no més anant.

Item, / és concordat / que, / si per alguna ocasió, dita fabrica cessarà de no proseguir aquella / de dit orgua / e sa divertia en fer altres obres, sino tant solament en recòrrer les taulades o altres obres necessaries en dita seu, / en tal cas vol lo dit honorable capitol que les dites consignacions cessen e aquelles volen haien a cessar, e que les dignitats de la dita seu cascuna haia a fer e puxa fer e solennizar dites «o-o» com per lo passat era acostumat.

Item, és delliberat, concordat e apuntat per algun cas en la fabricació del dit orgue no sia procehit ni prosseguida de vuy anant per qualsevol mestre o mestres d'orguens ni altres, sino de e ab expres consentiment e voluntat de tot lo dit honorable capitol o maior part d'aquell.

Item, és concordat que si per sdevenidor se atrobaran algunes lexes, assignacions o donacions fetes a la fabrica dels orguens fahedors en dita sglesia, que aquelles tals lexes, assignacions o donacions estiguen a disposició e ordinació del dit honorable capitol o de la major part de aquell.

II

Capítols acordats entre el bisbe i el capítol de la Seu de Girona, d'una part, i el mestre Armenter Brocà, de l'altra, per a la construcció de l'orgue de la Catedral.

(1491)

Iesus, virginis Marie filius.

En nom e laor de nostre senyor Déu, Iesu Christi, e de la gloriosa verge madona sancta Maria, mare sua, advocada nostra. Capítols fets e concordats entre lo reverend senyor, lo senyor bisbe e lo honorable capítol de la seu de Gerona, d'una part, e maestre Armenter Broca, natural de la villa de Bagà, maestre de orguens, de la part altre, en e sobra hun orga fahedor en la dita seu de Gerona, per mans de dit maestre Armenter, de XXX pams de alt de canó; és entès, emperó, que de la boca del canó ensus haurà XXX pams, e sinch pams de peu, seran XXXV pams.

Et primo, és concordat entre les / ditas / parts, que lo dit maestre Armenter ça obliga a ffer hun orga de XXX pams a la forma e manera dessus anomenada e collocar aquell en lo designa de la fusta, ya posat en la dita seu.

E més, és concordat que si serà vist al dit maestre Armenter e als comissaris elegits per los dits reverendissimo senyor lo bisbe e honorable capítol, ab concell de aquellas personas que lus paria que haien esperiència de açó puguen reparar e adobar dit designa, segons lurs serà vist dit orga haia manester; pus no s.i ffaça cosa ne obra neguna més aval de la trona del dit designa, la despesa de jornals de fustes en fer dita reparació e xembranas de aquell e talla e clavo de totas cosas estigua a càrrech del honorable capítol. És entès, emperò, que lo dit maestre Armenter hi aga entretenir e ordonar tota cosa personalment, sens que no pugua comtar nengun jornal de ssa persona.

E més, és concordat que per a ffer dita canonada sia donat per lo dit honorable / capítol / ho per los comissaris de aquell / tot aquell stany e plom que mester serà / al dit mestre Armenter; e per quant ça estima que dit stany e plom ça haurà a comprar a la ciutat de Tolosa, per haver-lo fi e millor faysó e mercat, és content lo dit maestre Armenter anar a la dita ciutat de Tolosa en companyia de aquell home que los dits honorables capítol ho comissaris de aquell hi tramatran, sens comtar negun jornal: solament li sia feta la despesa de ça persona e cavalcadura, és entes que ho a Tolosa ho en altra part ahont sa puga haver maior comoditat e mercat de dit estany e plom.

E més, és concordat que per lo honorable capítol ho comissaris

de aquell li sia donada fusta al dit mestre Armenter, clavó, fill de aram e de ferro e francissas e aludas e aygua cuyta e altres cosas necessaries per a ffer lo salmer ho salmers e canals e abreujaements e molinets per a dit orga.

E més, és concordat que per a ffer les manxas lo dit honorable capitol ho comissaris de aquell li donen los cuyros necessaris per a VI manxas per a dit orga.

E més, és concordat entre les ditas parts, que lo dit mestre Armenter farà aquest orga maior de XXX pams, com dit és, e de sobra lo de XXX pams ne farà hun altra / orga / de XV pams, e derera les espatlas de la trona farà hun altra orga de X pams.

E més, és concordat que en les distincions haurà en l'orga maior de XXX pams, orga ple e flahutas doblas; en l'orga de XV pams haurà orga ple e flahutas sanars e mistura sola; en l'orga de X pams haurà orga ple, flahuta sanars e musetas.

E més, és concordat, que si serà vist al dit honorable capitol ho comissaris de aquell, a concell de musichs e altres persones havent experiència de açó, hi puguen fer algunas gentillesas e polícias per ennoblair e enballair dit orga. Lo dit mestre Armenter sia tingut fer ho a despesas suas, donant li les coses necessaries.

E més, és concordat, que lo dit honorable capitol ho comissaris de aquell hagen e sien tinguts a comprar la tela per a les portas de dit orga e aquellas fer pintar e n'aquell pintor qui ben vist lurs serà e ab aquellas fantasias de ymagens que voldran, e fer fer de fusta, ço és, los listons e altras cosas necessaries a despesa de dit honorable capitol, ajudant e entrevenint hi lo dit mestre Armenter, sens que no haia haver cosa neguna de jornals ni de sses mans.

E més, és concordat que lo dit mestre Armenter promet que acabat que haia l'orga de la seu d'Urgell, lo qual estima serà fet e acabat per lo Nadal de noranta sinch e primer vinent, jura lo dit mestre Armenter no posarà ni metrà ma en l'altra obra après que haurà fet lo de la seu d'Urgell, sino que vindrà e comensarà e progeuirà dit orga de la seu de Gerona, e no.n levarà ma fins sia acabat e complit com sa pertany.

E més, és concordat que lo dit mestre Armenter promet e jure que totes les cosas, com és estany e plom e altres cosas qui li seran comanadas e liuradas per dit honorable (!) capitol ho comissaris de aquell, aquellas gardarà e aprofitarà a tota utilitat e profit de dit honorable capitol, e si cosa nenguna hi sobrarà, aquellas / restituirà al dit capitol /.

E més, és concordat entre les dits (!) parts que per los treballs de les mans del dit mestre Armenter e son offici e acabament de dit orga, lo reverendisimo s(enyor) lo s(enyor) bisbe e honorable capitol li estipolen e prometen donar li ho fer li donar quatrecentes setanta liures barceloneses.

És entes, emperò, en esta manera, que quant a nostre senyor

Deu Iesuchrist serà plasant, dit maestre Armenter comensarà dita obra li donaran sinquanta LL(iures) de dita moneda, e après mig any proceguint e faent dita obra, li donaran altres sinquanta lliures de dita moneda, les restants a compliment de dita quantitat, acabat que haia l'orga e haia tot son compliment, li pagaran e darent la restant quantitat.

E més, és cordat (!) que quant a nostre senyor Deu Iesu Christ serà plasant, dit maestre Armenter haurà acabat dit orga, los dits reverend senyor lo senyor bisbe e lo honorable capitol ho comissaris de aquell, si voldran, puguen fer venir hun maestre ho dos e musichs, que sien persones esperimentadas en aquest art, e açó per oyr e sonar e veura les cosas acostumadas e indicar si estan acabats ni affinats, segons orga bo e fi de XXX pams / e los altres ensemps / ça pertany e estar és tingut, e en cars que per los dits jutges fos vist e judicat dit orga no estar a sson degut ni esser reebedor, en aquell cas ell, dit maestre /, l'aga a tornar una e tantas vegadas com serà master, a despesas suas, de dit maestre Armenter, fins a tant sia reebedor.

E més, és concordat que li sia donara casa ho comunicada per al temps que dit maestre atrigarà obrar e fer dit orga, e tres lits per ell e los seus homens, ço és a ssaber, les cosas necessarias per a dits tres lits, excepta lansols, que lo dit maestre s.en aportarà ab si.

Que quidem capitula et omnia et singula in eis contenta fuerunt firmata, laudata et jurata per partes prescriptas die et anno superius scriptis ntu domum thesaurarie sive sacristie ecclesie Gerunde, presentibus et vocatis ad hec me, Raymundo Mercader, notario publico Gerunde infrascripto, et testibus videlicet discretis Laurencio Ffranch, presbitero, et Joanne Vilamala, clerico, in dicta ecclesia Gerundense benefficiatis.

ACA, RP, Batllia general de Catalunya, classe 6.a/ A 85, fols. 58-60.

COMENTARI MUSICOLÒGIC

La troballa d'un document contractual d'un orguener esdevé sempre un fet important en el domini de la nostra musicologia. Són encara moltes les llacunes que emboirinen el panorama del passat musical de Catalunya, i cal agrair als diligents arxivers l'exhumació sistemàtica de les fonts; en aquest cas regracio pregonament al Dr. Antoni M. Aragó i Cabañas la gentilesa que ha tingut envers mi, en fer-me ofrena del preuat document per al seu estudi: és una delicadesa que l'honora i que em commou profundament.

En aquest cas, la troballa s'escau important, adés pel contingut del document, adés pel context històric i organogràfic que l'envolta; d'aquesta manera resta definitivament aclarit l'origen i desenvolupament del millor orgue —segons els perits coetanis— que posei la seu gironina en el transcurs de la quinzena centúria.

Sabem que el 23 d'abril de 1489, el Capítol de la catedral de Girona decidí bastir un orgue nou, perquè «...valde indiget aliquo pulxerrimo (sic) organo in ipsa Ecclesia»;¹ l'obra fou encarregada al clergue Pau Rossell. Sembla que el ritme de treball no devia d'anar gaire bé, per tal com el Capítol l'amonestà diverses vegades el 1492² i 1493.³ Els llibres d'actes gironins res més ens diuen de l'afer, sinó és que el 21 de maig de 1496, en les primeres Vespres de Pentecosta, començà a sonar l'orgue major;⁴ el 17 de gener de 1497 es féu públic el dictamen tècnic sobre l'instrument; fins llavors no sabíem res del mestre Armenter, que resultà a la fi el veritable constructor de l'orgue, Aquest fet primordial ha restat aclarit, doncs, per la troballa del contracte amb l'esmentat mestre.

La primera part del document (ambdues cal datar-les a finals de 1491) comprèn els fols. 39-41, i ens mostra la preocupació del Capítol, palesant-nos tanmateix el problema plantejat per l'abandó

¹ F. CIVIL, *El órgano y los organistas de la Catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI*, "Anuario Musical", IX (1954), pàg. 220, i Ap. doc., núm. 7, de 23-IV-1489, pàg. 236.

² Cf. F. CIVIL, Op. cit., Ap. doc. núm. 8, de 3-XII-1492, pàg. 237.

³ Id. Ibid., Id. núm. 9, de 13-IV-1493, pàgs. 237-238.

⁴ Id. Ibid., Id. núm. 10, pàg. 238.

de les obres per part de Pau Rosell: «... en dies passats delliberà fós dat principi a la / fabricació del dit orgue: com ja sta principiàt e a l'ull se / pot clarament veure; e com fins aci la dita fabricació no.s / sia proseguida per defaliment de pecunies, e la obra o fàbrica de la / dita seu no tingua oppolèntia o suficièntia de persones per dita / fabricació...».⁵

Més endavant va concretant-se la voluntat dels promotors: el recapte de fons econòmics, la recerca d'un orguener, les condicions prèvies de respectar el treball ja començat (... «iuxta la forma e designe ja començats e no en altra modo»),⁶ el termini més o menys flexible de dos anys, la compra de «... stany / plom, fusta, ferrament e totes les altres qualsevol coses / necessàries per a compliment degut de dit orgue...»;⁷ i la voluntat explícita del Capítol de cara al control de qualsevol altra aventura processutòria.

Aquest, doncs, és el contorn general i la situació immediata anterior al contracte. Per fi es troba l'orguener en la persona d'Armenter Broca, «... natural de la villa de Bagà, mestre de / òrguens».⁸ Aquí comença el document contractual pròpiament dit (fols. 58-60). Cal destacar-hi els següents extrems:

1. — *Referència a l'orgue anterior.* Hom obliga a complir amb el mestre Armenter, amb les condicions generals expressades anteriorment. Per això se li diu que l'orgue nou s'ha de col·locar «... en lo designa / de la fusta ya posat en la dita seu»;⁹ i que «... puguen reparar e adobar dit designa segons lurs serà / vist dit orga haia manester, pus no s.i fassa cosa ne obra neguna / més aval de la trona de dit designa».¹⁰ Pel que sembla, no es tractaria d'un orgue més antic, sinó més aviat del projecte ideat anys abans per Pau Rosell.¹¹

2. — *Els materials.* És curiós d'observar la cura que el mestre Armenter empra en l'elecció dels materials per a bastir l'orgue. Així ho veiem quan parla de l'estany de Tolosa, «... per haver-lo fi

5 Contracte amb el mestre Armenter, fol. 39.

6 Id., fol. 39v.

7 Id., fols. 39v-40.

8 Id., fol. 58.

9 Id., fol. 58.

10 Id., ibid.

11 Cf. F. CIVIL, Op. cit., pàg. 220.

e millor»,¹² bé que més endavant concedeixi que «... *ho a Tolosa ho en altra part ahont sa puga haver / maior comoditat e mercat de dit estany (sic) e plom*». ¹³ No s'especifica en canvi el tipus de fusta per als salmers, ni «... *altres cosas necessàries per a ffer lo / salmer o salmers e canals e abreuaments (= reduccions) e moli / nets per a dit orga*». ¹⁴

3. — *Composició de l'orgue*. L'instrument bastit per Armenter és de proporcions més que regulars a l'època; fins i tot s'hi aconseguix un decidit caràcter monumental, bé que no exempt de funcionalitat. L'orgue major havia d'ésser de 30 pams; sobre aquest, un altre de 15 pams, i a la vegada n'havia d'obrir un altre a les espatlles de la trona o cadireta, de 10 pams. Això ens atansa a un tipus de tessitura més baixa que la dels orgues medievals. Cal dir, respecte d'aquesta qüestió, que el 1493 ja s'havia demanat que fos baixada en un o dos punts l'afinació de l'orgue,¹⁶ per tal de poder cantar amb més suavitat.

Hom hi precisa tanmateix els registres (que en el document anomena *distincions*, semblanment que en castellà, *diferencias*), que ens ofereixen el següent esquema:

- I. — Orgue major (30 pams)
 - Orgue ple.
 - Flautes dobles.
- II. — Orgue superior (15 pams)
 - Orgue ple.
 - Flautes senars.
 - Mixtura sola.
- III. — Positiu (10 pams)
 - Orgue ple.
 - Flautes senars.
 - Musetes.

Els registres (bé que en aquesta època no puguem parlar explícitament del sentit habitual del mot) conformen un tipus d'orgue

¹² Contracte amb el mestre Armenter, fol. 58v.

¹³ Id., ibid.

¹⁴ Id., ibid.

¹⁵ Ja anteriorment n'havia precisat la mida, entenent la llargària des de la boca del tub. Veg. fol. 58.

¹⁶ Cf. F. CIVIL, Op. cit., Ap. doc. núm. 5, de 7-XII-1473: «...*quod ipse reparaet dicta organa et deprimat modicum per unum vel duos punctos dicta organa, que nimis alte fuerunt intonata, et sic dulcius pulsabuntur et suavis audientur*».

emparentat encara amb els mòduls constructius medievals, sobretot pel que fa referència als plens. Cal fer potser, dues aclaracions: les *flautes dobles* de l'orgue major podrien ésser simplement dos canons per punt, ja fos a l'uníson o amb recursos octavants, però no sembla massa evident un muntatge a base d'harmònics; la *mixtura sola* del segon cos de l'orgue es refereix a un element lliurement combinatori i d'amalgama harmònica referencial, com és ara un nasard.

Tampoc no queda clar que els tres cossos de l'orgue (orgue major, superior i cadireta o positiu) posseïssin el tres teclats conjunts i/o gradualment: ben al contrari, el fet de parlar més endavant dels salmers¹⁷ i les sis manxes,¹⁸ dues per cadascun d'ells, dona a entendre un repartiment diferenciat a cada cos.

4.— *Cronologia del document i termini de construcció.* — El document és inclòs en una sèrie corresponent a l'any 1491; bé que en precisi la data sembla, pel context, pertànyer a finals d'aquest any, quan el Capítol devia dubtar del futur de l'obra iniciada per Pau Rossell. Llegim, en la primera part: «*Item és concordat que los dits deu anys comensen a córrer lo primo / de janer* (originalment, «*en nadal*») *del any MCCCCLXXXX hun ja dagut*».¹⁹ (Els deu anys es refereixen al període d'assignació de fons econòmics).

Curiosament, en la segona part s'aclareix que el mestre Armenter bastirà l'orgue de Girona després d'haver acabat el de La Seu d'Urgell, «*...lo qual / estima serà fet e acabat per lo nadal de noranta sinch / e primer vinent*».²⁰ Posat que el termini de l'orgue de Girona s'havia prefixat en dos anys, sembla ésser probable que devia de complir aquest extrem, començant-lo a mitjan de 1495 i enllestint-lo en un any i mig, bé que separadament o per cossos: per això veiem que el 21 de maig de 1496 començà a sonar l'orgue major.

No pot descartar-se la hipòtesi que suposaria l'abandó de l'orgue de La Seu d'Urgell, i l'enllestiment molt més ràpid d'aquest o bé el canvi de projecte sobre la marxa, per tal com en un inventari de ca. 1528 es diu: «*Organum siquidem magnum et optimum, et ut ita dicam illis diebus superbissimum cum impensa construi et fabricari fecit Capitulum hujus Ecclesiae gerundensis ab anno circiter*

¹⁷ Contracte amb el mestre Armenter, fol. 58v.

¹⁸ Id., ibid.

¹⁹ Id., fol. 39v.

²⁰ Id., fol. 59v.

1493 *usque ad 1496...*».²¹ El que ignorem de moment és si la data que ja es xifra com a aproximada, de 1493, sobreentén una intervenció directa del mestre Armenter o bé si es tracta del treball de Pau Rossell o algun altre mestre.

* * *

Altres notícies referents a aquest orgue, i que no trobem ja en la present documentació, donen fe de la importància de l'instrument. En primer lloc, la *visura* o dictamen dels tècnics: el Capítol, a principi de 1497, envia a cercar Vi. (=Vicenç?) Joher, Palau Gabinell Tarrassa i Joher Monban, beneficiats de la seu de Barcelona, així com el clergue Miqaell Narcissi, «...*optimi artifices et musici*»,²² per tal d'examinar l'instrument. Sembla emperò, que la comissió era més extensa, per tal com el document diu: «...*quosdam viros hujus, aut peritissimos et optimos musicos... inter quos affuerunt* (segueix la llista esmentada)».²³

Els pèrits durant uns dies sojornaren a Girona, freqüentant els oficis litúrgics de la Catedral i sense emetre cap judici: no tingué lloc aquest fins el 17 de gener de 1497, i s'escaigué laudatori en extrem, dient entre altres coses que en tota Espanya no havien trobat un instrument similar.²⁴

El lliurament definitiu de l'orgue es dugué a terme el divendres 4 de març de 1497;²⁵ a més de pagar-li tot allò que se li devia, el Capítol li regalà graciosament l'estany i el plom sobrants.

L'altra notícia es refereix a les portes de l'orgue. En el document contractual ja es precisava que el mestre Armenter hauria de supervisar les pintures de les portes de l'instrument. El Capítol gironí contractà el 10 de juliol de 1495, amb el canonge de Perpinyà Rafael Zamarro, les característiques de la pintura de les portes,²⁶ on s'hi havia de representar la Nativitat del Senyor i l'Assumpció de

²¹ Cf. F. CIVIL, Op. cit., Ap. doc. núm. 16, pàg. 239.

²² Id., ibid., núm. 12, de 2-I-1497, pàg. 238

²³ Id., ibid.

²⁴ Id., ibid.: «...*Ipsum ad sidera extulerunt, comendantes et medio juramento dicentes prefatum organum dulcissimum et debite innotatum, quin etiam fistulis sive canutis quam armonia, melodia et aliis necessari habere ultimum de potentia verum etiam audacter et viva voce, in medio protulerunt eorum hunc in toto hispaniae regno organum simile aut saltem melius esse...*».

²⁵ Id., ibid., núm. 13, pàg. 239.

²⁶ E. MIRAMBELL, *Decoración del órgano de la Catedral de Gerona en el siglo XV*, "Revista de Gerona", núm. 34 (XII, 1966), pàg. 42.

la Verge; a l'exterior, una grisalia amb l'Anunciació de la Mare de Déu. En el document del notari Nicolau Roca es demanava l'ajut del mestre Armenter a fi de col·laborar a la col·locació de les dues portes; la definitiva instal·lació tingué lloc abans del 22 de desembre de 1497, data en la que el canonge Zamarro signà l'època de cobrament.²⁷

Afegeixo, per acabar, la notícia de la provisió del càrrec d'organista en la persona de Joan Ferrando, que tingué lloc per resolució capitular de 10 de novembre de 1496. El text ens parla de la necessitat de cercar un intèrpret apte pel tipus d'orgue tan gran i bell novament construït.²⁸

* * *

Aquests són els breus comentaris que la troballa del contracte del mestre Armenter m'ha suggerit. Malgrat no conservar-se avui dia ni l'orgue ni les pintures, hem sabut almenys uns detalls significatius de l'orgueneria catalana de finals del segle xv. Tant de bo que vagin sortint altres documents que ens permetin, en un esdevenidor, conèixer acuradament el pes específic d'aquesta faceta tan important de la nostra història de la música.

FRANCESC BONASTRE I BERTRAN

²⁷ Id., *ibid.*, pàg. 43.

²⁸ Cf. F. CIVIL, *Op. cit.*, Ap. doc. núm. 11, pàg. 238.